

Гандзя

Весна цього року вдалася рання. Вже в березні сніг згинув під лагідним промінням теплого сонечка. В небі цвірінькає якесь птаство. Настрій — весняний, радісний. Я поплескав по шиї свого Вороного. Гарний у мене коник. Буває, покладе голову мені на плече і підставляє вухо. Я з ним розмовляю, ділюся своїми бідами та образами. Він хоч і тварина, та все розуміє і відчуває. А якщо я маю шматочок цукру — обов'язково пригощу. Ось Басюк каже, що то коню шкодить, і посміюється наді мною в сиві вуса.

Я в полку недавно і почуваюся ще зовсім дитям поряд із моїми однополчанами. Наш комескадрону товарищ Семенко, колишній матрос революційного міноносця «Смєлий» кличе мене ласкаво «салага».

Ми женемо петлюрівську контру, а я ще ні разу не був у боях і мені якось ніяково перед старшими товаришами.

Наш полк вчора перекинули сюди, у Вапнярку. Маленьке містечко, оку ні за що зачепитися. Закіптюжений і обісцяний будинок вокзалу з вибитими шибками, кілька обгорілих скелетів вагонів, двійко мертвих іржавих паровозів та нескінченне плетиво залізничних колій.

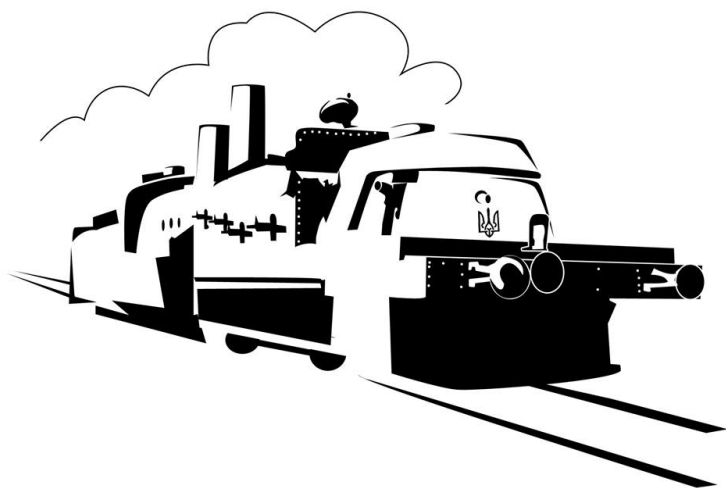
Я сидів на лаві і крутив самокрутку. От бачила б зараз мене моя Ганнуса... Я вже не той школяр, якого вона знала. У фуражці, з шашкою при боці, новенькою карабінкою за плечима — червоноармієць Першого Червоного українського кінного полку. Ех, треба буде якось зробити

фотокартку і вислати їй. Коли ми бачилися востаннє, то посварилися. Вона сказала мені, що я бовдур і, мабуть, усі клепки з голови розгубив, якщо пішов до більшовиків, що її тато воюють за Україну і вона більше бачити не хоче москальського попихача, себто — мене. А я на прощання назвав її Гандзею — вона страшенно не любить, коли її так називають. Я хотів багато чого сказати. Розказати про класову боротьбу, революцію і багато інших речей, про які чув на мітингу. А вийшло по-дурному — просто її образив. Наче я не за Україну йду воювати. Я теж за Україну — тільки без поміщиків і буржуїв. Образливо і прикро думати, що твоя кохана — контра. І чому її батько, Опанас Свиридович, пішов з петлюрівцями? Адже він — простий шкільний учитель, а ніякий не буржуй. Усього майна — маленька хатина в передмісті. Можна сказати — справжній пролетарій, тільки несвідомий. Навіть мій тато, що мають невелику слюсарну майстерню, живуть краще.

А Ганнуса завжди стоїть перед очима — в білому гімназійному фартушку, вітер шарпає чорні кучері. Закусила від образи губки, в очах — сльози. Як би я хотів її побачити і перепросити. Їй богу, повівся, як останній дурень...

Ні, мабуть, вона не контра, а просто заблуждається. Нічого, повернуся з фронту — перевоспітаєм, як каже товарищ Семенко. І ніякий я не москальський попихач, а красноармеець Першого Червоного українського кінного полку. Хоч де правду діти, добре допомагають нам воювати за совіцьку Україну російські товариші. Без них нічого б не вдіяли з петлюрівською контрою. Наш полк — справжній інтернаціонал — із чотирьох ескадронів лише наш — український. Є мадярські товариші, та найбільше — російських. Ось Басюк каже — вони нам, як брати, в імперіалістическу одну вошу з ними в окопах годували.

Неподалік, на сусідній колії, вивантажувалася якась частина. Невисокі, жовтолиці й вузькоокі, схожі, між собою,

наче сини однієї неньки, червоноармійці швидко шикувалися на пероні. І озброєні — куди нам братися. На взвод по ручному кулемету системи Люїса. Ото ж нам поміч буде — бо ж навіть я знаю, що кіннота без піхоти небагато варта.

Та товарищ Семенко лише тихо матюкнувся кучерявим краснофлотським матюком і зі злістю плюнув у їхній бік.

— Що дивишся? — тихо запитав мене Басюк. — То китайці. Ось цими люїсами вони підтримуватимуть з тилу нашу революційну сознательність. Нічого, малий. Панів виженемо, а тоді і з ними розберемося, і з латишами, і з комісарами.

А ось комісара в нас зараз немає. По-дурному загинув — вчора випадково застрелився, коли чистив свого нагана. Ще Басюка тоді до особого отдела тягали. Він мало під ревтрибунал не потрапив, що не вберіг товарища комісара, хоч був поруч. Та Басюк — чоловік героїчний, його вся наша дивізія знає — тож усе якось владналося. Скоро обіцяли прислати нового комісара.

Але мене обсіли інші думки — я вже хотів було йти шукати у містечку фотографічну майстерню. Може, позичити у Басюка для фотознімки пару ручних гранат для більш хвацького вигляду? Я ж вістовий, мені гранат не положено.

Та ось мою увагу відволікло щось дивне, небачене раніше. Рейками повільно сунула якась почвара — приземиста, багристо-зеленого кольору. Земля двигтіла під вагою цього монстра, навсібіч найжаченого кулеметними і гарматними стволами. На одному з вагонів білою фарбою писало «Товарищ Троцкий». Механічна потвора повільно зупинилася, і з маленьких непомітних дверцят хвацько вискочив чоловік у засмальцьованій шкірянці. Він припалив папіроску і глянув на мене.

— Что, красноармеец, не відал таких раніше?

— Та ні, — сконфужено відповів я.

— Это «Товарищ Троцкий» — бронепоезд дредноутного типа, серії «Хунхузъ». Изготовлен на Путиловском заводе, — з гордістю сказав він.

Я розглядав сталеві листи, подряпані кулями і осколками, гудзики заклепок, грізні гарматні і кулеметні башти. Ось вона, зброя світової революції! Чого варті моя нікчемна карабінка і шашка супроти такої моці. Та і весь наш ескадрон такому нічого не вдіє.

— То ви нам у поміч? — запитав я.

— Нет, — засміявся той, — самі управітесь. Товарищ Антонов-Овсєєнко перебрасивает нас на Врангелевский фронт, туда, где жарче. Ну все, в'юноша, что-то заболтался я с тобой.

Він кинув недопалок і зник за сталевими дверцятами.

Я ще довго дивився вслід бронепоезду, що плавно набирал швидкість.

Товаріщ Семенко отримав наказ вирушати у напрямку Деражні до залізничного роз'їзду № N і вибити звідти петлюрівців. Цей роз'їзд чи полустанок — лише одна хатка наглядача і навсібіч — безкрайній степ, пустка, де за обрієм губляться рейки залізничного полотна. Коло будиночка маленький садок — кілька ошатно підбілених і доглянутих яблуньок. Петлюрівських військ тут не було. Але захопили двох полонених — петлюрівського підхорунжого і залізничника — наглядача роз'їзду. Вони пили чай і нас зовсім не сподівалися. Взяли їх швидко — підхорунжий навіть не встиг схопитися за нагана.

Обох допитував товарищ Семенко. Виявилось, що вони — рідні брати. Петлюрівець попри те, що ще зовсім молодий, мабуть, зі студентів, виявився затятим — нічого не сказав. Його розстріляли у тому яблуневому садочку, або ж, як жартома каже товарищ Семенко — шльопнули. Гарна чорна чумарка з доброго сукна нам не по фасону, а от майже не зношені хромові чоботи дісталися мені, бо товарища Семенка трохи тисли.

Під важкими краснофлотськими кулаками, харкаючи кров'ю, наглядач лише сказав, що брат чекав, коли повернеться Гандзя.

— І когда ж она верньотся, ета дєвушка Гандзя?— запитав Семенко.

— Скоро, товарищ, скоро. Тільки трохи заждіть, — відповів наглядач. Якась недобра іскорка майнула в його очах. І чого це він скалиться перед смертю?

Залізничника теж розстріляли у тому садку.

Перед очима сплило обличчя моєї любої Ганнусі... Її карі очі, у яких завжди грають хитрі бісики... Згадався їй дзвінкий сміх.

Цей петлюривець-підхорунжий теж, мабуть, кохав свою любу Ганю, Ганнусю, Гандзю, та не дочекався. Хоч класовий ворог, та його якось трохи шкода. І дівчину шкода, бо брутальний наш комескадрону до женского полу.

Товарищ Семенко розпорядився обшукати будинок. Знайшлася сулія доброго самогону, сало, буханець хліба, квашені огірки.

— Напевно, гарна дівчина ця Гандзя, якщо той підхорунжий до неї аж сюди завіявся, — філософськи промовив Басюк.

— Падаждьом, пасмотрім, — мрійливо відповів колишній краснофлотець, — я совершенно не против приятново женского общества.

Басюк усміхнувся в вуса.

— Чуєш, Семенко, я тобі, кнуряці, колись таки прутня одстрелю.

Я ніколи не міг зрозуміти, коли Басюк говорить серйозно, а коли жартує. Та товарищ Семенко скосив оком на руків'я ваговитого басюкового мавзера і, здається, образився.

— Ми же не только за диктатуру пролетаріата, но і за свободную любовь кровь пролівалі. Вот когда всю контру перебйом, вот тогда жізнь настанєт...

Басюк іронічно глянув на командира.

— А я свою кров проливав за невеличкий шмат землі, де побудую хуторець, посаджу садочок і обов'язково заведу пасіку. По-людськи жити хочу. А від совіцької власті мені більше нічого не треба.

Майбутнє, яке бачив Басюк, було без «свободной любви», латишів, китайців, комісарів і, можливо, навіть без товарища Семенка.

— Ех, не большевік ти, Басюк, а так, попутчик... А то давно би уже ескадром командовал, а то і полком. Ти же за царя в унтерах ходіл, — зітхнув Семенко.

У п'яній балаканині злетіло дві години. Тривожно за-
дзеленчав телеграфний апарат, та, як на ту біду, ним ніхто
не вмів користуватися.

— Погорячілись ми со смотрітелем, — скрушно промовив
Семенко, — может, ето что-то важное.

Апарат все дзеленчав і дзеленчав, аж поки таки не змовк.
Раптом до хати вбїг вартовий і повідомив, що наближається
якийсь бронепоезд. Семенко вийшов на поріг хати, позіхнув
і навіть не підніс до очей далекогляда.

— Ето свої, я знаю етот бронепоезд. Ето «Товаріщ
Троцькій» возвращается. Басюк, налівай бистрее, а то бра-
тїшки с бронепоезда за нас вьсьо вип'ють і сожрут. — Він
повернувся до мене: — А ти сбегай, коней напої.

Поки я викручував відро води з глибокої криниці, в хаті
басовитий голос Семенка вже завів безкінечне краснофлот-
ське «Яблочко».

Та щось мене непокоїло. Звідки взявся тут «Товаріщ
Троцькій»? Він же вирушив на Врангелівський фронт. Може,
командування завершило?

Бронепотяг тихо на малих парах під'їжджав до станції.
Раптом мені стало млосно. Башти повільно поверталися
в наш бік. За мить застрочили важкі «вікерси» і «максими»,
гучно гримнули гармати. Два десятка кулеметів змітали все
живе. Дибилися і падали коні, бігали, не знаючи, де схова-
тися, люди і теж падали, скошені градом куль з панцирника.
Відро з водою шубовснуло назад у криницю. Я мчав до свого
Вороного, припнутого за хатою. За мить я вже був у сідлі
і божевільним чвалом погнав коня якнайдалі звідси.

Краєм ока побачив, як на поріг хати вибїг Басюк, при-
цільно стріляючи з рук із ручного кулемета по бійницях
панцирника. Він щось кричав червоноармійцям, що мету-
шилися під кулями та майже одразу впав, перехрещений
кулеметною чергою. Дебелий Семенко, люто матюкаючись,
намагався пролізти крізь невелике віконце і застряг. За

мить хатину наглядяча огорнуло вогнем, здивився дах і його стіни розвалилася від вибуху снаряда, поховавши під уламками тіло колишнього революційного матроса з міноносця «Смелий».

Кулемети бронепоезда все не змовкали... Зненацька щось запекло під лопаткою.

У мене потьмяніло в очах і я впав з коня. Було дуже боляче, ліва рука поступово німіла, ставало млосно і важчали повіки...

Зовсім поруч парував і сичав злим казковим змієм панцирний поїзд. На сталевому борті одного з вагонів великими літерами писало «Гандзя», а трохи нижче — «Воля України або смерть» і намальована оскалена адамова голова.

Ось чому перед смертю усміхався залізничник. «Гандзя» — то не кохана дівчина його брата підхорунжого, а бронепоезд дредноутного типу серії «Хунхуз», рідна сестра-близнючка «Товарища Троцького», викувана напередодні імперіалістическої майстровитими путіловцями — тільки петлюрівська. Який же злий дотепник надумався назвати цю хижу панцирну потвору таким рідним і любим мені дівочим ім'ям?

Теплі губи Вороного лоскотали долоню, марно шукаючи у ній шматочка цукру...

— Вороний, мій вірний друже... Перекажи моїй любій Ганнусі, що я помер за Україну і совіцьку владу.